

Marechaussee stond voor dilemma: bewaken of op transport

HOOGHALEN - Tot op de dag van vandaag is de reputatie van de Koninklijke Marechaussee besmeurd door de bewakingsactiviteiten van het doorgangskamp Westerbork die vanaf 1942 plaatsvonden. Dat de bewakers voor een noodlottig dilemma stonden - bewaken of naar het oostfront - is tot nu toe onderbelicht gebleven. Het aangetaste blazoen gaat zover dat de Marechaussee tijdens de Nationale Herdenking op 4 mei een ondergeschikte rol speelt. Historicus Frank van Riet heeft in zijn vrijdag verschenen boek 'Bewakers van Westerbork', een uitgave van Boom Amsterdam, het navrant beeld enigszins genuanceerd. Van Riet, als analist werkzaam bij de Rotterdamse politie, dook vanaf 2008 in zijn vrije tijd in de archieven her en der in het land om duidelijkheid te krijgen in de organisatie en bewaking van Kamp Westerbork.

OD

Toen de SS in juli 1942 kamp Westerbork overnam, was het na het aanbrengen van een prikkeldraadomheining en zeven wachttorens niet nodig de bestaande kamporganisatie te veranderen. Het grootste gedeelte van de bewakingstaken werd uitgevoerd door de uit Joden samengestelde Ordedienst (OD) en de Marechaussee, die de buitenbewaking deed.

Hoe konden zoveel Joodse land-

genoten en Joodse immigranten die Duitsland en Oostenrijk waren ontvlucht zo eenvoudig op transport worden gesteld naar de vernietigingskampen? En dat terwijl in het kamp slechts een handjevol SS'ers onder het bevel van kampcommandant Gemmeker stonden. De SS'ers waren gewond geraakt aan het oostfront en voor de bewaking van Kamp Westerbork ingezet.

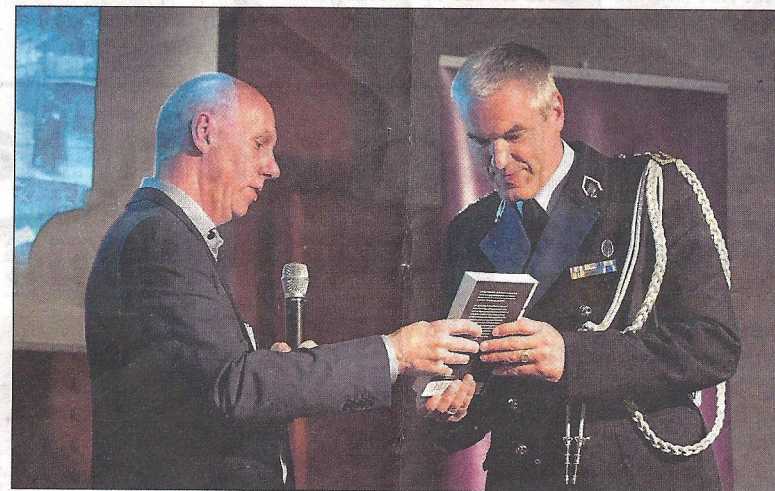
Joodse kampbewoners hadden geen andere keuze dan deel te nemen aan de bewaking via de OD of anders op transport te worden gesteld. Deelname aan de OD betekende uitstel van deportatie, zoveel was zeker. De buitenbewaking rustte op de schouders van de Marechaussee. Volgens Frank van Riet waren de maatregelen van het kampbestuur onder leiding van Gemmeker zeer effectief: van de de ruim 100.000 Joden wisten er slechts enkele honderden te ontkomen.

Actieve hulp

Van Riet vond in correspondenties bewijzen van actieve hulp van Marechaussees aan Joodse kampbewoners. Als die werd ontdekt, volgde deportatie. Dat was het lot van een jonge Marechaussee die verliefd werd op een Joods meisje in het kamp. Beiden werden na de ontdekking van hun liefdesrelatie met de eerstvolgende trein op transport gesteld.

'Kamp Westerbork was onderdeel van een harteloze vernietigingsmachine waarin vele radertjes hun werk deden,' sprak luitenant-generaal Van den Brink. 'De Marechaussee was één van die radertjes.' Hierom werd het predikaat koninklijk de Marechaussee na de oorlog ontnomen. Zijn voorganger sprak al eens zijn excuses over de bewakingsactiviteiten van Westerbork uit. Commandant van den Brink: 'De Marechaussee zat fout en was in de verkeerde tijd op de verkeerde plaats. Dit had nooit mogen gebeuren. De zwarte bladzijden van de geschiedenis mogen niet blanco blijven, maar het onderbelichte deel over de rol van de Marechaussee krijgt nu eindelijk invulling.'

Tijdens de presentatie van het boek in het Herinneringscentrum Kamp Westerbork richtte verhalenverteller Eric Borrias zijn gehoor op het thema van schuld en onschuld. Hoe wordt iemand een radertje in het systeem? Hoe kun je schuldig zijn aan iets wat je niet voor kunt stellen? Dat gold ook voor de leden van de OD. Wat wisten zij in 1942 van wat hen in het oosten te wachten stond. De verantwoordelijkheid lag bij de naamloze nazi-machinerie die kampcommandant Gemmeker aanstuurde, zo luidde na de oorlog zijn verdediging. Hij was maar een radertje die opdrachten uitvoerde. Het boek van Frank

Marechaussee-commandant Harry van den Brink ontving uit handen van auteur Frank van Riet een exemplaar van 'Bewakers van Westerbork'.

Sake Elzinga ©

van Riet en de op het boek gebaseerde tentoonstelling in het Herinneringscentrum kunnen wellicht antwoord geven op de brandende vraag of mensen anders hadden kunnen handelen dan ze hebben gedaan. In zijn ruim 360 pagina's tellende boek komt Frank van Riet in de buurt van een vorm van rehabilitatie voor de Marechaussee en de politiebewakers die in de loop van 1943 het werk van de Marechaussee overnamen. Kennelijk waren ze toch niet zo betrouwbaar als aanvankelijk werd gedacht. De bewaking werd overgenomen door een politiebataljon uit Amsterdam. De eerste lichte agenten van dit bataljon bestond grotendeels uit aanhangers van de nazi's. Vrijwel alle mannen waren lid van de NSB of de SS of zouden dit in het verloop van de oorlog worden.

De begeleiding van de treinen

naar de concentratiekampen gebeurde zonder Nederlandse bewakers. Daarvoor was een politiebataljon uit Bremen aangewezen. Wie had wat anders kunnen doen? Volgens directeur Dirk Mulder van het Herinneringscentrum kun je geen antwoord op deze vraag geven. 'Het enige dat we kunnen doen, is kennis nemen van de veelheid aan informatie in de hoop voldoende geestelijke bagage te verzamelen om de vraag te beantwoorden: wat doe ik nu?' De eerste exemplaren van het boek waren voor het echtpaar Valk van wie vader en moeder en hun zeven kinderen de deportatie vanuit Westerbork naar Theresienstadt hebben overleefd.

» De expositie **Bewakers van Westerbork** is te zien tot en met 26 maart.

Ton Henzen

A. van Aalderen

MAANDAG 24-10-2016

MEPPeler COURANT.